

Aan alle raadsleden

E-mail gemeente@oss.nl
www.oss.nl

Postbus 5
5340 BA Oss

Wilt u bij uw reactie de
datum van deze brief en
ons kenmerk vermelden?

Datum	Ons kenmerk	Behandeld door	Aantal bijlagen
24 februari 2024		A. Schakel / M. Wolters	8
Onderwerp			

Ethisch handelingsperspectief digitale toepassingen

Welke vragen aan de raad?

Een data ethisch handelingsperspectief is gewenst in een wereld waarin digitale toepassingen in toenemende mate worden ingezet in de realisatie van maatschappelijke doelen. De raad wordt gevraagd om haar opinie te geven over belangrijke onderdelen van dit ethisch handelingsperspectief. Als samenleving bevinden we ons in een ontwikkelfase. Er wordt momenteel wet- en regelgeving ontwikkeld, zowel Europees als landelijk, en er wordt door diverse gemeenten geëxperimenteerd met methoden en instrumenten. Democratische legitimering is belangrijk. Digitale toepassingen kunnen een behoorlijke impact hebben in de leefwereld van onze inwoners. Na het gesprek met de raad zal het college een uitwerking maken van de werkwijze met betrekking tot de afweging van de inzet van digitale toepassingen¹.

Concreet vragen we de raad om een uitspraak te doen over:

1. Er is een generieke waardenset door het Rathenau Instituut ontwikkeld. Is deze set toereikend of wil de raad nog specifieke waarden toevoegen of terugzien in het uiteindelijke voorstel?
2. Is er een voorkeur voor de methode van toetsing langs de invalshoeken: experimenteren - structureren/ risicobeheersing - gezond verstand?
3. Welke wijze van betrokkenheid wenst de Raad?

¹ Als in deze opiniebrief wordt gesproken over 'digitale toepassingen' dan worden die digitale toepassingen bedoeld, waarbij data wordt verzameld, geanalyseerd en deze vervolgens wordt toegepast in de leefwereld van mensen. (Bijlage 2: Rathenau instituut "Doelgericht digitaliseren")

Wat is de aanleiding?

Naar aanleiding van de informatiebijeenkomst 'digitalisering, kunstmatige intelligentie in verhouding tot ethische aspecten' in september vorig jaar, heeft u het college gevraagd om een opiniebrieft aan de Raad voor te leggen.

Het inzetten van digitale toepassingen in de leefwereld van mensen is een onomkeerbare maatschappelijke ontwikkeling. De onderliggende technologie biedt ongekende mogelijkheden, maar de inzet ervan kan soms ook leiden tot ongrijpbare effecten en maakt het daarmee risicovol. Er is in toenemende mate behoefte aan regulering, om de negatieve impact ervan te beperken of te voorkomen (zie bijlage 2). Zowel op Europees als landelijk niveau wordt er wet- en regelgeving voorbereid. Vooruitlopend hierop hebben diverse gemeenten al initiatieven genomen om grip te krijgen op de inzet van digitale toepassingen.

Om voor deze afweging een handvat aan gemeenten te geven heeft de VNG de 'Principes voor de digitale samenleving' opgesteld (zie bijlage 1). Deze principes zijn door de Alv van de VNG in december 2022 vastgesteld als kader voor verdere uitwerking op gemeenteniveau.

Deze principes geven richting aan de uitwerking van een ethisch waardenkader om digitale toepassingen te kunnen wegen en procesmatige maatregelen die je kunt nemen om de toetsing ervan te borgen in de organisatie.

Diverse gemeenten hebben al maatregelen genomen en min of meer dezelfde stappen doorlopen. De specifieke keuzes die gemeenten maken op bovenstaande uitgangspunten zijn verschillend. Omdat er nog geen meerjarige ervaring en/of wettelijk kader is, wordt er geëxperimenteerd/gewerkt met verschillende visies en methodes. Momenteel is er nog experimenteerruimte en kiezen gemeenten voor een werkwijze die past bij de cultuur van de organisatie en/of de lokale (politieke) urgentie.

Het college is voornemens om een ethisch waardenkader en toetsingsproces op te stellen gebaseerd op de '7 principes van de digitale samenleving'. Door de principes te vertalen in een eigen ethisch handelingsperspectief voor de weging van de inzet van digitale toepassingen in de publieke ruimte. Doel is om te leren van eigen ervaringen en die van andere organisaties en gebruik te maken van methodes en instrumenten uit de praktijk (zie bijlage 4).

Vraag 1: Er is een generieke waardenset door het Rathenau Instituut ontwikkeld. Is deze set toereikend of wil de raad nog specifieke waarden toevoegen of terugzien in het uiteindelijke voorstel? Wil de gemeenteraad een apart proces om deze waarden te selecteren en uit te werken?

Toelichting

Een belangrijk onderdeel van de '7 principes voor de digitale samenleving' zijn de waarden die worden gebruikt in de toetsing. De waarden zijn de basis voor de toetsing die plaatsvindt.

Het Rathenau instituut onderscheid 7 universele waarden:

- **Privacy:** betreft goede gegevensbescherming, bescherming tegen alomtegenwoordige monitoring, het borgen van mentale vrijheid
- **Autonomie:** borgen keuzevrijheid, ongehinderde ontwikkeling van identiteit, vrijheid van meningsuiting
- **Veiligheid:** informatieveiligheid, voorkomen identiteitsfraude, fysieke veiligheid
- **Rechtvaardigheid:** geen discriminatie, voorkomen uitsluiting, gelijke behandeling, voorkomen stigmatisering
- **Controle op technologie:** controle en inzicht werking algoritmen, verantwoordelijk, (on)voorspelbaarheid van uitkomsten
- **Machtverhoudingen:** voorkomen oneerlijke concurrentie, uitbuiting, borgen relatie inwoner – overheid - bedrijf
- **Menselijke waardigheid:** borgen recht als mens behandeld te worden, tegengaan van instrumentalisering, voorkomen van het afleren van vaardigheden, voorkomen technologische uitsluiting

De waarden kunnen een prima uitgangspunt zijn. Toch starten sommige gemeenten in de uitwerking van hun handelingsperspectief met een apart proces om deze waarden specifiek te maken voor hun gemeente. De raad wordt gevraagd een uitspraak te doen over de waarden:

- Mist de raad nog waarden of kan er in beginsel met deze set aan waarden worden gewerkt?

Als aanvulling wenselijk is:

- Heeft de raad nog een voorkeur voor de wijze (aanpak / proces / stakeholders) waarop deze waarden worden geïdentificeerd, gekozen en vastgesteld?

Vraag 2: Is er een voorkeur voor de methode van toetsing langs de invalshoeken: experimenteren – structureren/ risicobeheersing -gezond verstand?

Toelichting

In de uitwerking van het proces en de methode van toetsing zijn veel keuzes te maken. De ene gemeente kiest voor een lerende aanpak waarbij er ruimte is om te experimenteren. De andere gemeente kiest voor een strak uitgelijnd proces met waarborgen, onder meer doormiddel van externe toetsing. We schetsen vier scenario's om discussie te faciliteren. Per scenario zullen we ook de kenmerken benoemen van de werkwijze binnen het scenario. In alle

scenario's kan er gewerkt worden met de generieke waardenset van het Rathenau instituut of kan een specifiek voor Oss ontwikkelde set worden gebruikt.

Scenario 1: Professionele afwegingsruimte

Algemeen: (experimenteren binnen bestaande context gemeentelijke organisatie)

Er zijn diverse voorbeelden bij andere gemeenten die ervaring hebben opgedaan met de ontwikkeling van ethische kaders, inzet van instrumenten, e.d. en er wordt door diverse gemeenten gewerkt volgens de principes. Op dit moment is er nog geen wet- en regelgeving die de gemeente verplicht om specifieke maatregelen te nemen. Dit betekent dat er ruimte is om te experimenteren en hiervan te leren in de dagelijkse praktijk.

Het beoordelen van digitale toepassingen is niet nieuw in Oss, toetsing op AVG-kaders is al een regulier onderdeel in het wegingsproces. Enkele beoordelingsprocessen uit het verleden zijn getoetst aan de 7 principes. Het blijkt dat, in de weging van de inzet van digitale toepassingen, morele aspecten al regelmatig een rol spelen en dat bestuurders en ambtenaren zich bewust zijn van de eventuele risico's.

Het maken van een ethische afweging vindt continu plaats in een ambtelijke organisatie en hoort tot de professionele afwegingsruimte van een ambtenaar. Dat wil niet zeggen dat er geen waarborgen in het proces moeten worden ingebouwd. Echter dat vindt zoveel mogelijk plaats binnen de bestaande bedrijfsvoering. Daarmee is het maken van een ethische afweging onderdeel in het reguliere wegingsproces voor de inzet van een digitale toepassing.

Kenmerken van dit scenario:

Er wordt een ethische '**waardenset**' gebruikt. Het maken van een ethische afweging is een specifiek onderdeel in het reguliere **toetsingsproces** binnen de organisatie (zoals ook privacyaspecten en beveiliging worden getoetst). Er wordt een **methodisch instrument** (bijlage 8) ingezet als dit nodig wordt geacht. De ambtelijk opdrachtgever schat in of dit wenselijk of nodig is. Er is geen aparte **interne functionaris/werkgroep** die specifiek toetst op de ethische aspecten. De huidige functionarissen hebben als taak om dit onderdeel mee te nemen in het reguliere toetsingsproces. Er is geen sprake van een regulier **extern advies(orgaan)** dat de gemeente adviseert. Wel kan er gebruik worden gemaakt van externe experts of een klankbordgroep wanneer dit nodig wordt geacht. De **borging van eventuele procesmatige en systeemtechnische maatregelen** vloeien voort uit het selectie- en implementatieproces en worden onderdeel van de reguliere bedrijfsvoering. De **ervaringen** over de werking van het toetsingsproces worden besproken binnen de bestaande gremia en tussen professionals die betrokken zijn bij het proces. Ervaringen worden gedeeld om het bewustzijn in de organisatie te vergroten. **Transparantie** wordt gerealiseerd door digitale toepassingen die worden ingezet te publiceren in het Algoritme- of Dataregister, indien van toepassing (bijlage 7). De raad wordt in de regulier planning en control cyclus geïnformeerd.

Scenario 2: Basale toetsing

Algemeen: (experimenteren met verschillende instrumenten in verschillende situaties)

De inzet van methoden en werkvormen is nog niet vastgelegd in wet- en regelgeving. Bovendien moet nog blijken welke methoden en werkvormen effectief zijn. Naast het formuleren van een passende waardenset gaat het om de inzet van instrumenten voor toetsing en al dan niet de vorming van een extern adviesorgaan.

Uitgangspunt is dat er ervaring wordt opgedaan met verschillende methoden en werkvormen en hiervan te leren om zodoende op langere termijn specifieke keuzes te maken voor de instrumenten en werkvormen die passend zijn (in afwachting van wet- en regelgeving).

Kenmerken van dit scenario:

Er wordt een ethische '**waardenset**' gebruikt. Er wordt een risicoprofiel opgesteld per data-initiatief om te bepalen: welke instrumenten en werkvormen gebruikt worden; in welke situatie, om de toetsing uit te voeren. Het maken van een ethische afweging is een specifiek onderdeel in het reguliere **toetsingsproces** binnen de organisatie (zoals ook privacyaspecten en beveiliging worden getoetst) en op basis van het risicoprofiel wordt bepaald welke instrumenten en werkvormen worden ingezet. Op basis van het risicoprofiel wordt een **methodisch instrument** ingezet (zie bijlage 8) voor toetsing. Een interne functionaris stelt het risicoprofiel op, voert regie op de uitvoering ervan en rapporteert over de uitkomsten ervan aan de ambtelijke opdrachtgever. Daarnaast wordt er een rapportage opgesteld t.b.v. college met conclusies en de genomen maatregelen. Er worden meerdere **werkvormen voor advisering** geïnitieerd, zowel gebaseerd op basis van deskundigheid (experts) als op basis van betrokkenheid (inwoners en ondernemers). Afhankelijk van het vraagstuk en de inschatting die is gemaakt in het risicoprofiel wordt bepaald hoe het wordt ingevuld. De interne functionaris voert regie en legt het advies voor aan de ambtelijk opdrachtgever. De bevindingen, aanbevelingen en advies kunnen leiden tot **eventuele procesmatige en systeemtechnische maatregelen** of in het uiterste geval stop zetten. De ambtelijke opdrachtgever is verantwoordelijk deze te implementeren in de reguliere bedrijfsvoering. De interne functionaris toetst de uitvoering ervan en rapporteert hierover aan het college. Onder regie van de interne functionaris wordt een evaluatie na elke implementatie van een digitale toepassing uitgevoerd. De **leerervaringen** worden door de interne functionaris verzameld en gerapporteerd aan de directie en college met aanbevelingen. En **transparantie** wordt gerealiseerd door digitale toepassingen die worden ingezet niet alleen te publiceren in het Algoritme- of Dataregister (indien van toepassing), maar ook doordat de verzamelrapportage en de leerervaringen jaarlijks worden gedeeld met de raad.

Scenario 3: Context afhankelijke toetsing

Algemeen: (laagdrempelige structurele invulling van ethisch handelingsperspectief)

Hoewel er formeel nog geen wet- en regelgeving is, werken diverse gemeenten al met een ethisch handelingsperspectief, zijn dit aan opzetten of experimenteren met methodes en instrumenten. Van deze ervaringen kan de gemeente Oss leren om een eigen palet aan maatregelen te nemen, vooruitlopend op wet- en regelgeving. Daarbij worden er minimale waarborgen ingebouwd en geeft dit een kader om te handelen binnen de bestaande organisatie inrichting en cultuur.

Daarbij is het uitgangspunt dat er maatregelen worden genomen die laagdrempelig te organiseren zijn, de verantwoordelijkheid ligt bij de ambtelijke opdrachtgever om ethische toetsing te initiëren, het algemene (ethisch) bewustzijn wordt vergroot bij direct betrokkenen en waarbij participatie van inwoners en ondernemers wordt gestimuleerd. Voor de verschillende stappen in het ethisch handelingsperspectief worden maatregelen genomen analoog aan deze uitgangspunten.

Kenmerken van dit scenario:

Er wordt een ethische '**waardenset**' gebruikt. Het maken van een ethische afweging wordt een specifiek onderdeel in het reguliere **toetsingsproces** van digitale toepassingen. De ambtelijke opdrachtgever betreft op eigen initiatief de intern functionaris die verantwoordelijk is voor dit specifieke onderdeel. Er wordt een laagdrempelig **methodisch instrument**

ingezet, analoog aan het assessment van Uthiek (zie bijlage 8). In een dialoogsessie met de opdrachtgever/projectleider/betrokken vakspecialisten wordt het assessment afgenomen en wordt er een rapportage opgemaakt met bevindingen en aanbevelingen. Er is een **interne functionaris** die als taak heeft het assessment af te nemen. Hij/zij rapporteert aan de ambtelijke opdrachtgever. Daarnaast wordt er een verzamelrapportage opgesteld t.b.v. college en de wijze hoe met de bevindingen en aanbevelingen is omgegaan. In situaties waar het wenselijk is om direct maatschappelijk betrokkenen te raadplegen wordt de casus voorgelegd ter toetsing en/of advisering aan een **extern advies(orgaan)** bestaande uit inwoners en ondernemers. Zij leveren een advies op aan de ambtelijke opdrachtgever. Hij/zij bepaalt wat er met het advies wordt gedaan en informeert hierover het adviesorgaan. De bevindingen, aanbevelingen en advies kunnen leiden tot **eventuele procesmatige en systeemtechnische maatregelen**. De ambtelijke opdrachtgever is verantwoordelijk deze te implementeren in de reguliere bedrijfsvoering en zorgt ervoor dat ook bij wijzigingen in de digitale toepassing deze geborgd blijven. In een evaluatie na elke implementatie van een digitale toepassing worden **leerervaringen** opgehaald. De ambtelijke opdrachtgever ziet erop toe dat de projectleider deze evaluatie uitvoert. De ervaringen worden gedeeld met interne functionaris. **Transparantie** wordt gerealiseerd door digitale toepassingen die worden ingezet niet alleen te publiceren in het Algoritme- of Dataregister (indien van toepassing), maar ook doordat de verzamelrapportage en de leerervaringen jaarlijks worden gedeeld met de raad (planning en control cyclus).

Scenario 4: Methodisch borgen

Algemeen: (strakke uitlijning van het proces om risico's inzichtelijk maken en te vermijden)

Indien de inzet van digitale toepassingen in de publieke ruimte als risicovol voor maatschappij en individuele inwoners wordt ingeschat. Dit kan samenhangen met algemene opvattingen met betrekking tot inzet van digitale toepassingen of negatieve ervaringen en daarmee het risico op foute keuzes uit te sluiten.

Uitgangspunt is om het risico zoveel mogelijk uit te sluiten en wordt ervoor gekozen, vooruitlopend op wet- en regelgeving, zoveel mogelijk waarborgen in te bouwen.

Kenmerken van dit scenario:

Er wordt een ethische '**waardenset**' gebruikt. Voor de ethische afweging wordt een specifiek proces opgesteld als stap voorafgaande aan het reguliere **toetsingsproces** van een digitale toepassing. Het IAMA-model (bijlage 8) als basis voor stringente toetsing en de uitgangspunten in de AI-act (bijlage 5) worden als **methodisch instrument** ingezet voor toetsing. Daarmee wordt een gedegen vooronderzoek gedaan, alle (interne en externe) stakeholders betrokken en rapportage over de uitkomsten van het proces. Er is een specifieke **interne functionaris** benoemd in de rol van ethisch officer. Hij/zij is verantwoordelijk voor het verloop van het toetsingsproces en alle voorkomende activiteiten. Er wordt gebruik gemaakt van een **extern adviesorgaan** met experts op het vakgebied. Zij adviseren over (de werking van) het toetsingsproces en kunnen worden gevraagd om te adviseren over een specifieke casus als onderdeel van het toetsingsproces. De bevindingen, aanbevelingen en advies worden door de interne functionaris voorgelegd aan de ambtelijke opdrachtgever en kunnen leiden tot **eventuele procesmatige en systeemtechnische maatregelen**. De ambtelijke opdrachtgever is verantwoordelijk deze te implementeren in de reguliere bedrijfsvoering. De interne functionaris toetst de uitvoering ervan en rapporteert hierover aan het college. Onder regie van de interne functionaris wordt een evaluatie na elke implementatie van een digitale toepassing uitgevoerd. De **leerervaringen** worden door de interne functionaris verzameld en gerapporteerd aan de directie en college met aanbevelingen.

En **transparantie** wordt gerealiseerd door digitale toepassingen die worden ingezet niet alleen te publiceren in het Algoritme- of Dataregister (indien van toepassing), maar ook doordat het advies van het externe adviesorgaan wordt gepubliceerd (al dan niet eigen webpagina), de verzamelrapportage en de leerervaringen jaarlijks worden gedeeld met de raad (planning en control cyclus).

Overwegingen bij de scenario's

Het realiseren van een data ethisch handelingsperspectief vraagt om een forse investering in de organisatie zowel veranderkundig (houding en gedrag t.a.v. data ethiek bij raad, college en ambtelijke organisatie) alsook in meer of mindere mate financieel (training, uitbreiding formatie, ontwikkelen methoden en instrumenten, procesaanpassingen, etc.)

Een veranderkundige interventie is in alle scenario's aan de orde. Afhankelijk van het voorkeursscenario zal dit ook vertaald worden in organisatorische maatregelen, zoals een andere werkwijze, aanpassing van processen en training van medewerkers, toepassing van nieuwe methoden en instrumenten en verantwoording. Dit vraagt veel van de flexibiliteit en wendbaarheid van de organisatie.

In scenario's 2 tot 4 zal er zeker aanvullende personele inzet nodig zijn. De inzet van een panel of een commissie vraagt daarnaast nog extra organisatie en tijd. Van andere gemeenten is bekend dat, zeker bij de keuze voor een meer stringente externe toetsing, veel vertraging kan optreden. Hier dient bij een eventuele keuze rekening mee gehouden te worden. Bovendien is niet voor elke digitale toepassing het risico zodanig dat een dergelijk toetsingsproces efficiënt is. Door bijvoorbeeld te werken met categorieën (laag – hoog risico) en daar de keuze voor een methode op af te stemmen kan dit worden ondervangen. Niettemin blijft er een stevige investering en tijd en menskracht en daarmee middelen. Dit kan niet vanuit de huidige bedrijfsvoering bekostigd worden. Dit zal verder worden geconcretiseerd in de vervolgaanpak, nadat de raad een voorkeur heeft uitgesproken.

Vraag 3: Welke wijze van betrokkenheid wenst de Raad?
--

Met betrekking tot de betrokkenheid van de Raad vanuit haar kaderstellende en controlerende rol zijn er verschillende mogelijkheden. De Raad stelt de waarden die worden gehanteerd vast. De raad kan de inrichting van de werkwijze en de toetsing op uitgangspunten niveau vaststellen. Hierbij kan onder meer gedacht worden aan het uitgangspunt of er wel of geen externe toetsing plaats vindt. Ook kan het gaan over de vraag of er wel/ geen vaste methode wordt gebruikt). Het college verzorgt de verdere uitwerking en uitvoering.

Over de uitkomsten kan gerapporteerd worden via de BBC cyclus. Er kan ook gekozen worden om een periodieke afzonderlijke verzamelrapportage te maken. In die rapportage kan bijvoorbeeld worden opgenomen:

- wat de beoordeelde data-initiatieven zijn;
- wat de uitkomst van de beoordeling is;
- wat de leerervaringen zijn.

Het college en de organisatie kunnen de verantwoording ook regelen door opname in het Algoritme- of Dataregister (waar dat van toepassing is).

Wat is het vervolg?

Op basis van de input vanuit de raad wordt een voorstel opgesteld waarin de vervolgaanpak wordt bepaald en wordt een toetsingsproces uitgewerkt om de toekomstige inzet van digitale toepassingen te kunnen wegen.

Deze wordt aan de raad voorgelegd met een nadere onderbouwing van de veranderkundige en financiële consequenties.

Communicatie

De communicatie is afhankelijk van het uiteindelijk voorstel wat na consultatie van de raad wordt opgesteld en zal daarin worden meegenomen.

Samenvatting

Een data ethisch handelingsperspectief is gewenst in een wereld waarin digitale toepassingen in toenemende mate worden ingezet in de publieke ruimte.

Er wordt momenteel wet- en regelgeving ontwikkeld, zowel Europees als landelijk, en er wordt door diverse gemeenten geëxperimenteerd met methoden en instrumenten. Om gemeenten hierin te faciliteren heeft de VNG een denkkader opgesteld, welke gehanteerd kan worden als een ethisch handelingsperspectief.

Onderdeel van dit denkkader is de democratische borging van de besluitvorming en kaderstelling. Dit door de raad te betrekken in het voortraject en te vragen kaders mee te geven voor de verdere invulling ervan.

Bijlagen:

1. VNG nota 'Principes voor de digitale samenleving'

Tijdens de Algemene Ledenvergadering van de VNG in december 2022 zijn de principes voor de digitale samenleving vastgesteld. De afspraak is gemaakt dat elke gemeente deze principes vertaald in een handelingsperspectief voor de eigen organisatie. Met name bedoelt voor digitale toepassingen in de openbare ruimte.

De '7 principes voor de digitale samenleving' vormen een basis om een weloverwogen besluit te nemen voor de inzet van een digitale toepassing en tegelijkertijd dit goed te borgen. De principes bestaan uit de volgende onderdelen:

- Democratische borging van de besluitvorming
- Gestructureerde ethische verantwoording, controle en evaluatie
- Transparantie centraal stellen
- Rechten over data zijn geregeld
- Juridische basis is op orde (achteraf navolgbaar)
- Realiseren van toegankelijke, veilige en gedeelde digitale technologie

VNG: '7 principes voor de digitale samenleving'

<https://vng.nl/brieven/principes-voor-de-digitale-samenleving>

2. Duiding impact digitalisering

Het Rathenau instituut heeft in opdracht van 1^e en 2^e kamer meerdere onderzoeken gedaan in de afgelopen jaren m.b.t. de impact van digitalisering op de samenleving. In diverse rapporten zijn aanbevelingen gedaan en handvatten gegeven om 'gestructureerd en verantwoord' om te gaan met digitale toepassingen.

In het rapport 'Doelgericht digitaliseren' worden de verschillende technologieën gedefinieerd en geordend in een 'feedback-loop'. Het laat daarmee zien hoe de verschillende digitale toepassingen zich verhouden tot onze fysieke wereld en daarmee het belang om een ethische afweging te maken bij de inzet ervan. Tevens wordt de rol van het politieke bestuur geduid in de wijze waarop de governance op deze ontwikkelingen kan worden georganiseerd.

Rathenau Instituut: Doelgericht digitaliseren 'Hoe Nederland werkt aan een digitale transitie waarin mensen en waarden centraal staan', pag. 12-19

<https://www.rathenau.nl/nl/digitalisering/doelgericht-digitaliseren>

3. Ethische waardenset

In een ander rapport van het Rathenau Instituut zijn generieke ethische waarden gedefinieerd die als toetsingskader kunnen dienen om digitale toepassingen te wegen. Diverse gemeenten hebben deze waarden vertaald naar de eigen gemeentelijke context.

Rathenau Instituut: Opwaarderen 'Borgen publieke waarden in de digitale samenleving', pag. 74-78

https://www.rathenau.nl/sites/default/files/2018-02/Opwaarderen_FINAL.pdf

Gemeente Amsterdam: Tada-waarden

<https://www.amsterdam.nl/innovatie/digitalisering-technologie/data/tada-waarden/>

Gemeente Utrecht: Digitale stad waardemodel

<https://www.utrecht.nl/bestuur-en-organisatie/utrecht-gezonde-stad-van-en-voor-iedereen/digitale-stad/#c409238>

4. Voorbeelden aanpak implementatie 'Digitale Ethiek'

In diverse gemeenten maakt digitale ethiek inmiddels onderdeel uit van de digitaliseringsstrategie. Omdat er een wettelijk kader ontbreekt en er nog weinig ervaring is uit verleden wordt er veel geëxperimenteerd. Daarvan kunnen andere gemeenten leren. Om gemeenten een praktisch handvat te geven heeft de VNG een handreiking opgesteld met voorbeelden.

VNG: Handreiking digitale ethiek

https://vng.nl/sites/default/files/2022-02/handreiking_digitale_ethiek.pdf

5. Europese AI-act

In Europa wordt gewerkt aan een verordening voor de inzet van kunstmatige intelligentie (ook wel Artificial Intelligence genoemd). De totstandkoming er van is nog gaande. Echter de strekking er van is al duidelijk.

<https://www.consilium.europa.eu/nl/press/press-releases/2022/12/06/artificial-intelligence-act-council-calls-for-promoting-safe-ai-that-respects-fundamental-rights/>

6. Algoritme register

Het algoritmeregister is een landelijke website waarop overheidsorganisaties algoritmen die zij gebruiken kunnen publiceren. Zo is het mogelijk om burgers inzicht te geven in welke situaties er algoritmes worden gebruikt, wat de overweging is geweest, eventuele maatregelen die zijn genomen, etc. De registratie gebeurt voorsnog op vrijwillige basis, maar wordt waarschijnlijk op termijn wettelijk verplicht. Er wordt momenteel gewerkt aan een wettelijk kader op basis van de Europese AI-act.

Het Rijk: Digitale overheid

<https://www.digitaleoverheid.nl/overzicht-van-alle-onderwerpen/algoritmes/algoritmeregister/>

Overheid.nl: Algoritmeregister

<https://algoritmes.overheid.nl/nl>

7. Data register

Alle overheidsorganisaties kunnen data waarover zij beschikken voor iedereen toegankelijk maken, door deze data(sets) te publiceren in het dataregister van de landelijke overheid. Deze data kan gebruikt worden voor wetenschappelijk onderzoek, vergelijkingen tussen gemeenten, journalistieke weergaven, e.d.

De gemeenten Oss publiceert inmiddels diverse datasets in het dataregister.

Overheid.nl: Dataregister

<https://data.overheid.nl>

8. Instrumenten toetsingsproces

Er zijn inmiddels diverse instrumenten ontwikkeld om een toetsingsproces te ondersteunen. Zowel vanuit wetenschappelijke hoek als ook vanuit de Rijksoverheid en gemeente specifiek. De keuze voor een methodiek wordt mede bepaald door de visie en strategie die een gemeente heeft op digitalisering en passend bij de cultuur van de organisatie. De IAMA-methodiek is een uitgebreide onderzoeksmethode met diverse stakeholders en heeft een doorlooptijd van 3 tot 4 maanden. De Uthiek-methode is een assessment en kent een relatieve korte doorlooptijd.

DEDA

<https://deda.dataschool.nl/>

IAMA

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/02/25/impact-assessment-mensenrechten-en-algoritmes>

Uthiek

<https://vng.nl/artikelen/elk-digitaliseringstraject-langs-de-meetlat-van-uthiek>